

Volgens de blaffert van 1755 werd het toen bewoond door burgers met de namen François van Lielaer, jonkheer Ignatius Franciscus van Sasse en Emerentia van Draakenburgh. Of waren dit de huis-eigenaren? Aan de zijde van de Onze Lieve Vrouwestraat mondde het uit tegenover het perceel dat toen de spits vormde van deze schuin op de gracht uitmondende straat. Dit huis droeg de opwekkende naam „de doodkist”, doch het werd reeds vroeger of gelijk met de steeg geamoveerd. De ruïne bleef lang ongeplaveid liggen.

Dat schilderijtje van Veenendaal — weliswaar geen grote kunst — geeft het schilderachtige straatje, dat plaats moest maken voor de lelijke eierhal op natuurlijke wijze weer. Dikwijls heb ik mij afgevraagd, of deze keien wellicht ook gediend hebben als landmerk. Want de steeg was te smal voor rijverkeer en dus waren schampsteden overbodig.

Komen er thans nog in of buiten de stad meer zulke keien voor? — Natuurlijk afgezien van de kei, die Amersfoort wereldberoemdheid gaf!

S. W. MELCHIOR

BOEKAANKONDIGING

Dr. A. van Hulzen, *Utrecht*. J. Noorduyt & Zoon N.V., Gorinchem, 1962.

Wie indertijd het Heemschutboekje over Utrecht van dezelfde schrijver heeft gelezen (1944), zal in dit boek niet zoveel nieuws ontdekken. De hoofdstukken komen ongeveer overeen en grote gedeelten zijn onveranderd overgenomen. Is dus de kern vrijwel gelijk, er viel na achttien jaar natuurlijk wel iets te verbeteren en aan te vullen. Dat heeft dr. Van Hulzen dan ook niet nagelaten. Het is hartverwarmend door vergelijking van 1944 met 1962 nu eens geregistreerd te zien hoeveel er in die tijd door restauratie, speciaal van torens en kerken, verbetering onderging.

Dat de schrijver ook aandacht had voor details, valt zeer te waarderen. Hij maakt de lezers attent op de lantaarnconsoles langs de grachten en op gevelstenen.

Het boek is keurig uitgegeven. Een register vergemakkelijkt het gebruik. Het wandelingen-systeem in de boeken van Wagenaar en Graadt van Roggen, dat zekere voordelen had boven een „catalogiserende” beschrijving als deze, wordt door dit register opgevangen. Men kan, dwalende door de stad, aantekening houden van bepaalde objecten en daarover later het boek naslaan. Beter is het om aan de hand van dr. Van Hulzens boek zelf eens een verkennings-tocht door de stad te ontwerpen. Er vallen nog steeds nieuwe ontdekkingen te doen.

de J.

Oud-Utrecht

VERENIGING TOT BEOEFFENING EN TOT VERSPREIDING VAN DE KENNIS
DER GESCHIEDENIS VAN DE STAD EN DE PROVINCIE UTRECHT

Redactie: H. de Jong, Aurorastraat 26, Utrecht
Administratie: H. J. H. Knoester p/a Drift 27, Utrecht
Secr. der ver.: Ir. C. L. Temminck Groll, Hoofdstraat 43, Driebergen
Gironummer penningmeester Oud-Utrecht: 575520

VIJF EN DERTIGSTE JAARGANG / NUMMER 6 / JUNI 1962

EXCURSIE NAAR AUSTERLITZ

Op zaterdag 30 juni zal de vereniging Oud-Utrecht een excursie houden naar Austerlitz en omgeving.

Deze excursie staat in nauw verband met de voordracht, welke ir. W. L. Jansen, bosbouwconsulent Staatsbosbeheer heeft gehouden op de jaarvergadering van Oud-Utrecht op 1 april 1960, over de historie van de bosbouw in de utrechtse heuvelrug.

De bedoeling is om een en ander te laten zien van de geschiedenis van het voormalige franse (napoleontische) legerkamp Austerlitz en van de in die omgeving gestichte bossen op grond van wat nog in natura te zien is en aan de hand van oude kaarten.

Om een indruk te geven van de wijze, waarop de bossen in stand gehouden worden, zal men de boswachterij bezoeken; verder de vroeg 19de eeuwse Koepel van Stoop en de oude Landbouwschool.

Vanuit de Pyramide, waar de thee gebruikt wordt, bestaat tevens gelegenheid tot het maken van een wandeling.

Behalve ir. Jansen zal ook ir. H. H. G. Overbeek, houtvester van de houtvesterij Utrecht de te bezichtigen objecten toelichten. Bij slecht weer zal een kleine wijziging in het programma worden gebracht.

Vertrek per autobus van het Janskerkhof te Utrecht om 13.45 uur. Kaarten verkrijgbaar à f 2,25 (inclusief thee) bij de Ned. Handelsmaatschappij, Janskerkhof 12, Utrecht. Desgewenst schriftelijk bestellen door storting op gironummer 575520 ten name van de penningmeester van Oud-Utrecht. Wie met eigen vervoermiddel gaat betaalt f 0,75 per kaart.

Namens het bestuur:

Ir. J. D. M. BARDET, voorzitter.

Ir. C. L. TEMMINCK GROLL, secretaris.

Grote gebeurtenissen zijn geneigd hun schaduwen vooruit te werpen. Bepaalde voortekenen wezen er in het begin van 1784 reeds op, dat het spook van de revolutie ook in Montfoort voor de deur stond. Kleine schermutselingen tussen burgers en leden van de vroedschap, samenrottingen op straten en pleinen, het inwerpen van de ruiten van de Grote kerk, alles ademde reeds een geest van muit en twist. De vroedschap boette in aan gezag en geregeld moest de stadsbode vanaf de stoep van het stadhuis de een of andere publicatie afkondigen ter bewaring van rust en vrede.

Alhoewel de notulen van de vergaderingen der vroedschap geen directe aanwijzingen geven over de oorzaken die aanleiding gaven tot de menigvuldige ongeregelde heden, tussen de regels door kunnen toch wel bepaalde gevolgtrekkingen worden gemaakt.

De ordonnantie voor de schutterij, vastgesteld op 30 april 1703, werd op instigatie van burgemeester Jan Hendrik van Dam gewijzigd en op 12 februari 1784 opnieuw vastgesteld en afgekondigd. Deze nieuwe ordonnantie ontketende een storm van protest en verzet en zelfs de commandant van de schutterij, schout en maarschalk Herman de Ruever, was het in geen enkel opzicht met de gevolgde procedure eens. Een groot aantal leden van de schutterij weigerde dan ook onder de ordonnantie hun handtekening te plaatsen en de vereiste eed af te leggen.

Op 18 juni 1784 hield burgemeester Jan Story in de vergadering van de vroedschap de volgende aanspraak:

„Het is waarschijnlijk een ieder van ons bekend wat er op laatstleden zondagavond tot in den nacht in deze stad te doen is geweest. Dat sommige ingezetenen niettegenstaande het uitdrukkelijk verbod van heren staten dezer provincie, tegen al hetgene de minste aanleiding tot verstoring van de publieke rust konde geven, zich niet hebben ontdaan om tegen den avond tot in den nacht saam te rotten, in gelederen langs de straat te marcheeren en sommigen die zij tegen kwamen van de straat te doen wijken, zoodat vele burgers en ingezetenen met schrik en vrees bevangen werden en beducht waren, dat daaruit ontstaan zouden onlusten van de allerakeligste gevolgen, te meer, zooals men zeide, omdat daags te voren eenige menschen, bijzonder arme menschen, bij de roomsche priester waren geroepen om zeker geschrift of rekest — van welke mij de inhoud onbekend is — te tekenen.”

Tot overmaat van ramp was de burgemeester bekend geworden, dat voor aanstaande zondagavond wederom een dergelijke samenrotting op het programma stond en dat het dan blijkens de geruchten „nog wel beter zoude gaan.”

Er dienden dus, aldus de burgemeester, maatregelen te worden getroffen om de burgers en ingezetenen te beschermen tegen alle overlast en moedwil. Deze maatregelen bestonden uit:

- het paraat houden van de burger-krijgsraad;
- alle stadsbedienden op te roepen, welke lieden, zich gewapend met een goede stok moesten begeven naar de generale alarmplaats;
- van de ongeregelde heden kennis te geven aan het college van gedeputeerde staten.

Maarschalk De Ruever verklaarde ter vergadering, als commandant van de schutterij, van de bovenvermelde ongeregelde heden niets te hebben gemerkt. Des zaterdags vertrok een bode met een missive naar Utrecht en omgaand kwam hij met een antwoord terug, waarin de „Erentfeste Vrome Vroedschap van Montfoort” sterkte werd toegewenst en de hoop werd uitgesproken, dat er geen moord en doodslag mocht plaatsvinden, doch als angeltje de vermaning werd gegeven „door geene dadelijke inbreuken op lang gepossesseerde rechten de redenen van ongenoegen in de Stad te vermeerderen.”

Blijkens het op 20 juni door leden van de schutterij uitgebrachte rapport, werd zondag tussen tien en elf uur de jongste tamboer Jacobus Boekhols, zwaar verminkt op het stadhuis gebracht. Hij was met een stok of knuppel op het hoofd geslagen. Op weg zijnde naar huis werd hij op de Achterdijk aangehouden door een zekere Jan Zwanenburg. Op diens vraag wat Boekhols tegen de pastoor had, was door hem geantwoord: niets. Doch tegen de kapelaan had hij wel iets. Dit gesprek was voor Zwanenburg aanleiding geweest de tamboer tegen de grond te slaan. De dader van de aanslag ging er van door, het slachtoffer aan zijn lot overlatend.

De staten van Utrecht werden van het voorgevallene in kennis gesteld en binnen enkele dagen arriveerde een deputatie, bestaande uit drie man, om een onderzoek in te stellen. Een uitvoerig proces-verbaal werd opgemaakt, met als uiteindelijk resultaat, dat na maanden de dader werd beboet.

De onrust binnen de veste bleef echter hoogtij vieren. Op de 20ste van Hooijmaand 1784 verscheen er zelfs een vlugschrift van achttien bladzijden druks, inhoudende „Waare Confessie van eenige Burgeren en Ingezetenen der Stadt Montfoort, wegens de Geest van Muit en Twist binnen derzelver Stad en het Behoed - Middel daar teegen.” Het werd verkrijgbaar gesteld tegen de prijs van vier stuivers.

Burgemeester Van Dam wordt in dit geschrift hevig gekraakt, even als de schout en maarschalk van het Land van Montfoort, De Ruever. De burgerij wordt aangeraden mede te werken aan handhaving van rust en orde.

In de vergadering van 9 september 1784, expresselijk daartoe belegd, deed de president-burgemeester de ontstellende mededeling, dat een zekere Johannes de Heer des morgens tussen acht en negen uur met een oranjekokarde en op zijn hoed een aantal vederen, op de Achterbaan had gelopen en onder luide bewoordingen had geroepen „De Prins Hoezeel Oranje Boven”. En dit ten aanhore van een groot aantal mensen die op de Achterbaan aan het spinnen waren.

Er werd een boodschap naar het huis van Johannes de Heer ge-

zonden om zich ten spoedigste ten stadhuijze te vervoegen, doch de „onruststoker” gaf niet thuis. Met algemene stemmen werd besloten de staten van Utrecht van het gebeurde in kennis te stellen. Bij herhaling van het geconstateerde zou Johannes de Heer de facto uit de stad worden verwijderd.

Op 13 september werd een soortgelijk geval gesignaleerd. De heren Pieter en Cornelis Eikelenboom liepen 's avonds om 6 uur in het Bospad te wandelen, toen zij Christoffel Collen, Pieter Bos, Teunis van Cleef en Teunis Blom tegenkwamen. Collen klopte daarbij op zijn broek, zeggende dat het altemaal oranje stof was. Diezelfde morgen liepen twee opgeschoten jongens Lambertus Brandt en Jan Luijken met een oranjekokarde en -lint op de Achterbaan. Getuigen van dit laatste waren Cornelis Doesburg en Anthonie Versteegh.

Op woensdag 18 juli 1787 deelde de burgemeester mede, dat het in Montfoort al zo ver was, dat men zich niet ontzag openlijk de letters O.V.P. — hetgeen van achteren gelezen Prins van Oranje betekent — in het zand te schrijven, met daaronder het cijfer 5.

De dochter van Johannes Ram, die met melk ventte, liep zelfs met een oranje bloempje in haar hand en zij was zo brutaal, dat zij op aanzegging weigerde, dit weg te werpen.

's Weeks daarna hield de vroedschap een extra-ordinaire vergadering, waarin burgemeester Story de leden op de hoogte bracht van het feit dat burgers en ingezetenen van Montfoort, die tot nu toe geweigerd hadden de schutterseed af te leggen, enige dagen tevoren in de herberg Het Vergulde Hoofd waren bijeengekomen. Ter plaatse hadden zij gezworen aan het verzoek van de vroedschap om de ordonnantie te tekenen, niet te voldoen. Bovendien zouden op eerstvolgende dinsdag de mannen gewapend met (hooi)vorken naar Het Vergulde Hoofd gaan, terwijl vrouwen en kinderen zich naar het raadhuis zouden begeven. En aangezien de mannen voldoende kruid en lood in voorraad hadden, zouden zij de gewapende burgerij overweldigen.

Onverwijld besloot de vroedschap van het vorenstaande per missie aan gedeputeerde staten mededeling te doen. Reeds de volgende dag kwam het antwoord van gedeputeerden binnen. Het speet hun erg, maar uit hoofde van de nabijheid van vijandelijke militie en andere zorgelijke omstandigheden, was het college niet in staat manschappen ter beveiliging van de stad Montfoort te zenden. Geadviseerd werd zich te wenden tot de commissie van defensie van Holland te Woerden.

Burgemeester Story en oud-burgemeester Gobius togen in de vroege zondagochtend naar Woerden om de montfoortse belangen onder de aandacht van de autoriteiten te brengen. Maar ook hier kregen zij nul op het rekest. Het gezantschap trok vervolgens naar Utrecht en vroeg een onderhoud aan bij de president van het college van gedeputeerde staten graaf Van Boetselaer. De bespreking had tot resultaat, dat op maandag 30 juli een detachement van vijfentwintig man

naar Montfoort zou komen. Om geen onnodige opschudding te verwekken, zou het transport via Mastwijk de stad binnen trekken.

Dinsdags daarop werden de onvrijwillige schutters ten stadhuijze opgeroepen en werd hen voor het laatst gelegenheid gegeven de eed af te leggen en de ordonnantie te ondertekenen. Dit werd prompt geweigerd. De gehele dag was aan besprekingen gewijd en ook de volgende dag stond in het teken van discussies. Een en ander resulteerde in een publicatie van de vroedschap waarin vermeld, dat de opstandigen verplicht werden tot ondertekening. Bij weigering zouden zij hun nering en hantering in Montfoort niet meer mogen uitoefenen. Die geen nering hadden, verbeurden een boete van tien gulden. De stadsbode kreeg opdracht bij twee ingezetenen de uithangborden voor hun woning te verwijderen en bij anderen de boeten te innen. Hij ging hierbij vergezeld van enige dragonders en leden van het Zakkendragergilde.

De klap op de vuurpijl kwam echter op maandag 27 augustus 1787. De vroedschap nam in de vergadering de gebruikelijke besluiten, betrekking hebbend op de gewone dingen van de dag. Secretaris Quirinus Harvick gaf daaraan uitvoering op de normale wijze. In de namiddag moest echter een extra-ordinaire vergadering worden geconvoceerd. In de hal van het stadhuis hadden zich gecommitteerden uit de burgerij opgesteld, die een „Request de Oproer” overhandigden en staande de vergadering wilden weten hoe de reacties van de Heren waren.

In bedoeld rekest wierpen gecommitteerden zich op als „Trouwe Bataven, Vrienden van de Vrijheid en Brave Medebroeders”. Zij eisten het aftreden van burgemeester Van Dam, secretaris Harvick en schout en maarschalk De Ruever. Die mannen hadden zich namelijk niet ontzien de partij van Willem V, dus van de vijand te kiezen.

De volgende morgen werd een aantal frans-gezinde burgers door de vroedschap in audiëntie ontvangen. Al direct kwam men met eisen ter tafel. Als opvolger van de secretaris Harvick wensten zij de aanstelling van de apotheker C. Schroot jr. De vroedschap stapte daar voetstoots niet in en trachtte de oplossing op de lange baan te schuiven.

In de vergadering van 3 september 1787 werd de heer Schroot toch als gezworen klerk en secretaris der stad benoemd, nadat van te voren een instructie was opgesteld waarin rechten en plichten waren opgenomen. In handen van de president-burgemeester legde de nieuw benoemde secretaris de eed af.

Zijn bestuurstaak was echter maar van korte duur, want reeds op 13 september daaropvolgende verzocht de heer Schroot om van het ambt van beëdigd klerk en secretaris ontslagen te mogen worden. Aan het verzoek werd door de vroedschap zonder meer voldaan.

Opklaring van de politieke hemel was hieraan waarschijnlijk niet vreemd. De frans-gezinde burgerij voelde zich niet meer zo zeker van haar zaak. In dezelfde vergadering keurde men een verzoek van enkele burgers om de Oranjevlag van de toren te doen wapperen, goed.

Daar de vroedschap evenwel niet over een Oranjevlag beschikte, werd besloten de in het bezit van de heer Splendel zijnde vlag oranje te laten verven.

Op 19 september werden de heren Van Dam, Harvick en de Ruever wederom als Raden in de Vroedschap toegelaten. In de late herfst van 1787 deed de vrouw van schipper Tymen Blom haar beklag bij de vroedschap. Aan haar huis waren baldadigheden gepleegd; onder andere waren bij haar de ruiten ingegoooid. Een streng onderzoek zou worden ingesteld, doch op 24 oktober deden zich bij drie andere ingezetenen soortgelijke wandaden voor.

In een op zondag 2 maart 1788 gehouden speciale zitting besloot de vroedschap om vrijdag 8 maart tot nationale feestdag te maken. De burgers kregen toestemming hun huizen zowel binnen als buiten te illumineren en wel van 's avonds acht uur tot 's nachts twaalf uur om daardoor hun ware vreugde te betonen. Het branden van pektonnen, het schieten met snap en het afsteken van vuurwerk werd echter ten strengste verboden. Op woensdag 18 maart stelde de vroedschap een dank-, vast- en bededag vast, die gehouden zou worden in de Grote kerk.

Een tijdvak van politieke rust was weer aangebroken.

A. C. HELLEMA

HET FORT AAN DE BUURSTEEG TE VEENENDAAL

*De strijd is zoet aan 't hart bij oogenblikken
maar vele leed're dingen doet hij lijden;
hij vraagt niet wat wij minnen, wat wij mijden
en komt in vormen die ons soms verschrikken.*

Aan deze woorden van Henriëtte Roland Holst, die weliswaar zinspeelden op de sociale en politieke strijd, moet ik denken bij de strijd om het behoud van het fort aan de Buursteeg te Veenendaal. De wens dat deze strijd voor dergelijke vormen gevrijwaard moge blijven, mag mij niet weerhouden in dit blad enige openhartige dingen te zeggen.

Wat wij vreessen, is geschied: het domeinterrein waarin het noordelijk deel van het fort ligt, is in beginsel vrijgegeven voor recreatieve doeleinden. Het is onbegrijpelijk dat de inspectie der domeinen hiertoe overging. Haar betoog, vervat in een brief aan mij van 13 februari j.l., dat geen algemene belangen worden geschaad, heeft mij niet kunnen overtuigen. Het is vaak raar gesteld met het hantieren van het begrip algemeen welzijn. In de rijswijkse raad bv. waren onlangs enige fracties van gevoelen, dat het uit een oogpunt van het algemeen belang *niet* gewenst was het Ilsy-vliegfeest tegen te gaan, hoewel het steeds méér riskant wordt.



Noordelijke wal van het fort aan de Buursteeg

Ook de ontwerper van het plan het fort tot recreatieterrein in te richten, de heer Wassink te Veenendaal, zegt het algemeen welzijn te dienen. Ik wil de lezer niet vermoeien met de uitkomsten en toepassingen van een wijsgerige gemeenschapsleer, het lijkt voldoende te wijzen op een rangorde in de zaken door het algemeen welzijn vereist. Het stichten van scholen bijvoorbeeld praevaleert boven het plaatsen van urinoirs! De noodzaak recreatieterreinen aan te leggen is van lagere waarde dan het behoud van hetgeen schoon, onvervangbaar, karakteristiek, merkwaardig of historisch is.

Het lijkt wel of het algemeen welzijn een vrijbrief is voor het dempen van grachten, singels, moerassen en vennen, het slopen van wallen, bolwerken en stadspoorten, het slechten van molens, het openbreken van oude steden, het normaliseren van beken, de afschuwelijke lintbebouwing, ja, tot het voeren van oorlog en het gebruik van de atoombom toe.

De slaperdijk wilde men afgraven, het moeras De Hel dempen met het huisvuil van Veenendaal. De bomen langs de Elsterstraatweg sneuvelden, de Cuncraweg werd aangepast aan het verkeer, alles uit naam van het algemeen welzijn. Hoe meer zulke dingen geschieden, hoe onbewoonbaarder wordt ons lieve landje. . . .

Wat met het batterijdeel thans gebeurt, is een symptoom van onze tijd, die de goden nut en getal aanbidt, een teken aan de wand, een signaal tot ontwaken. Het is beangstigend in het juist verschenen jaarverslag van de Vereniging tot behoud van natuurmonumenten

te lezen, hoe zelfs de laatste stukken natuur- en landschapsschoon bedreigd worden. Zo lopen een viertal „echte” heidevelden serieus gevaar ontgonnen te worden. Veel moois ook gaat verloren door de ruilverkaveling. De aanleg van nieuwe wegen eist eveneens tol, bijvoorbeeld het dal van de Heelsummerbeek, de meenten en het Bos van Bredius bij Naarden, het Wasmeer bij Hilversum, de duinen bij Wassenaar.

Nieuwe vijanden staan op: de onkruidbestrijdingsmiddelen voor het schoonmaken van waterlopen, een onvermoede bedreiging van de flora. Door het gebruik van chemische middelen hebben onze weilanden reeds veel van hun vroegere bloemenrijkdom verloren. Ook inzaaien van kunstmest lijkt de plantengroei te schaden. Vergiftigd graan veroorzaakte de dood van duizenden vogels. . . .

Gaat dit zo door, dan hebben wij eerlang een prachtig wegnnet, mooie natuurbaden, drukke recreatieoorden enzovoort, maar . . . geen ongerept stukje natuur, geen historisch plekje meer, hetgeen komende geslachten ons zullen verwijten. Als wij echter op de bres staan voor het behoud van natuurmonumenten en historische objecten, dienen wij een groot en veelzijdig maatschappelijk belang, waarvoor volgende generaties ons zullen danken.

Al te zeer wordt het streven van de vrienden van natuurschoon en geschiedenis nog gezien als Don-Quichotterie. Het gevoel voor deze zaken is bij ons, Nederlanders, maar matig ontwikkeld en dat, ondanks het pionierswerk van mannen als Jac. P. Thijsse en E. Heimans. Wie herinnert zich niet hun fraaie Verkade-albums. Kunst en handel werkten samen om de huiskamer een hele reeks albums vol aquarelreproducties van ons landschap en onze monumenten te bezorgen. Wijlen prof. Gerard Brom erkende volmondig in zijn „Hollandse schilders en schrijvers in de vorige eeuw: „Deze reclame onderstelt een algemene zuivering van de smaak, waartoe de schrijvers met hun fijn natuurgevoel ongemerkt bijgedragen hebben.” En toch gebeuren thans dingen als met genoemd fort.

Hiervoor noemde ik de houding van Domeinen onbegrijpelijk. Het advies werd echter gegeven door Staatsbosbeheer. Niet alleen stelt dit laatste zich bij de beoordeling van een terrein op een extreem standpunt: een mos-, kruiden- en boomlaag, een zeldzame flora en fauna is de norm, maar het vergat vóór het uitspreken van het fiat, advies te vragen aan de Stichting Menno van Coehoorn en Het Utrechts Landschap, respectievelijk over het historische en landschappelijk aspect van het fort. Genoemde stichting stelt zich ten doel de instandhouding te bevorderen van oude, buiten militair gebruik gestelde vestingwerken in Nederland, als gedenktekenen van geschiedenis en kunst en als natuurmonumenten en zodoende bij te dragen tot het bewaren van zinrijke overblijfselen en eerbiedwaardige tradities uit ons nationaal verleden en tevens in het nederlandse volk de zin voor kunst- en natuurschoon te ontwikkelen en te bevorderen.

Het lijkt mij een eigenaardige toestand als uitsluitend Staatsbosbeheer als adviseur optreedt. De norm die het aanlegt is veel te hoog. Op het fort komt de zeer zeldzame maanvaren met zijn fraaie pluim van sporendoojes voor. Voorts de keverorchis, een orchidee dus, met groen-geel-rode bloemtros. Ook de gagel, een heester met katjes, waarvan de bloemen, takken en blaren bezet zijn met gele of rode kliertjes, die een sterk aromatisch geurende stof afscheiden. Onder de vele vogels is de grauwe klauwier nu juist geen alledaagse verschijning. Naast het gewone waterhoentje is hier ook een veel kleinere soortesignaleerd. Maar desondanks adviseert Staatsbosbeheer het terrein vrij te geven. . . .

Men heeft de opmerking gemaakt dat maar weinigen tot dusverre van het natuurschoon ter plaatse genoten, in tegenstelling met de velen die men op een recreatieterrein verwacht. Is dit argument steekhoudend? Het aantal mensen dat geniet van natuurschoon of cultuurgoederen, is niet het belangrijkste. Het onderwijs, de pers, de radio, de televisie hebben hier een taak de ogen te openen. Maar het aantal blijft ondergeschikt. Een park of plantsoen wordt ook niet door duizenden wandelaars bezocht. Gelukkig maar! En de musea kennen gewoonlijk evenmin drommen bezoekers. Moeten wij daarom de parken en plantsoenen maar bestemmen voor de aanleg van wijken met flats? En de musea voor huizen ten behoeve van woningzoekenden? En de materie der kunstwerken, immers maar door weinigen bewonderd, voor „nuttiger” doeleinden, zoals in de vorige eeuw de drentse boeren de keien der imposante hunnebedden kapotsloegen om het puin te doen dienen voor dijken- en wegenbouw?

Tenslotte is het begrijpelijk, dat een gemeentebestuur enthousiast is over het plan-Wassink. Maar stelt het zich niet te spoedig tevreden met een bord linzensoep, terwijl het het teloorgaan van het eerstgeboorterecht, het bezit van een onvervangbaar krijgsgeschiedkundig monument, nauwelijks bemerkt?

Veenendaal, april 1962.

D. PHILIPS

Naschrift. De correspondent van Menno van Coehoorn, ir. J. D. M. Bardet deelde mij welwillend mee, dat Domeinen met de oorspronkelijke opzet niet accoord gaan. Een vereenvoudigd plan is opgemaakt door een consultant van de afdeling recreatie van Staatsbosbeheer, waarbij alleen rustige recreatie wordt toegestaan. Zal het plan doorgaan?

KLEINE MEDEDELING

SIMAROVA

Ter vergadering van de Van de Pollstichting te Zeist heeft de burgemeester van Zeist, mr. A. P. Korthals Altes verklaard waar de naam van het oude hervormde rusthuis „Simarova” vandaan komt. Het oostelijk gedeelte van Zeist, voorbij de tegenwoordige Prinses Betarijlaan heette vroeger in de volksmond: „Siberië” en het rusthuis werd juist op de grens van Zeist en Siberië gebouwd. Bekijkt men de russische kaart, dan vindt men bij de siberische grens het laatste stationnetje op russische bodem: Simarova.

Mr. Korthals Altes zei, dat velen het betreuren dat deze naam niet zal overgaan op het nieuwe rusthuis. Dit zal „De Amandelhof” gaan heten.

Statenjachten en stadsjacht van Utrecht

Als aanvulling op het verhaal in het jaarboekje 1960 over bovengenoemd onderwerp noteerde ik nog, dat op 25 mei 1673 van het statenjacht gebruik werd gemaakt bij het bezoek van de hertoginnen van Luxemburg en van Vendôme met haar gevolg aan Utrecht. De dames verschalkten echter het hoge gezelschap, dat onder leiding van de heer Van Dijckvelt ter begroeting „naer de Vaert” was gezonden, door per karos in alle stilte over Wijk bij Duurstede de stad binnen te komen. Gelukkig stond bijtijds een regiment bij de Tolsteegpoort „in ordeningh geschaert”, zodat de ontvangst van de hoge gasten toch nog naar wens verliep.¹⁾

Op 29 mei d.a.v. voeren de prinsen van Condé²⁾ en van Luxemburg met het jacht van de staten voor een inspectietocht naar Breukelen, waar zij op „alles goede ordeningh” stelden.¹⁾

Heren regenten van de Fundatie van Renswoude gingen op 19 juli 1768 met het stadsjacht naar Nieuwersluis, om aldaar „een baarsie te gaan eten”, waarbij ook de vrouwen werden genodigd. Dit gebeurde tijdens de tweede week van de utrechtse kermis.³⁾

Laurens en Gerbrand Praalder

Betreffende de mathematici Laurens en Gerbrand Praalder (zie jaarboekje 1961) berichtte de gemeente-archivaris van Amersfoort mij, dat in zijn verzameling ook een tekening van Gerbrand Praalder aanwezig is. De opdracht tot het vervaardigen van deze „Kaart van de jurisdictie-scheidinge tusschen de stad Amersfoort en de Hooge Heerlijkheid Soest” vloeide voort uit een regeling van een geschil tussen beide steden over de loop van de grenzen van hun rechtsgebied. De tekening dateert van 1788. Voorts kwam aan het licht, dat Laurens Praalder niet te Schagen huwde, maar in De Rijp en daar niet op 23, maar op 22 maart 1711 gedoopt werd.

Raven

Toen ik in het slot van mijn tweede artikel over Raven aankondigde, dat wellicht nog een keer voor de oorspronkelijke naamgeving van dit gebied ten zuiden van de stad aandacht zou worden gevraagd, had ik mijn hoop gevestigd op de rede, die professor Huisman zou houden op het filologencongres 1962. Deze toespraak opent echter

¹⁾ Journael of dagelijksch Verhael van de handel der Franschen in de Steden van Uytrecht en Woerden, sedert hun koomst daer binnen tot aan hun vertrek. Amsterdam. 1674. blz. 201.

²⁾ Zie over hem het maandblad van 1932, blz. 84 e.v.

³⁾ Resolutieboek B. ..

geen nieuwe perspectieven. De hoogleraar liet mij weten, dat naar zijn mening voor de naamsverklaring van Raven in de richting van Ravenna gezocht moet worden, hetgeen reeds in de beide voorgaande artikelen werd vermeld. Hiermede is mijn aandeel in het onderzoek ten einde.

A. GRAAFHUIS.

KLEINE MEDEDELINGEN

ORGELHERSTEL TER AA

De hervormde gemeente van erT Aa bezit een goed geconserveerd eenbeukige, laatgotische kerk, een bedehuis met tongewelf, gebrandschilderde ramen in het diepe koor. Het orgel, hoewel nauwelijks een eeuw oud, is merkwaardig. Het is „geschonken ter nagedachtenis aan de geliefde en hooggeëerde Kitty Earle, geboren barones Van Reede van Ter Aa”. Na maandenlange herstelwerkzaamheden is dit instrument onlangs opnieuw in gebruik genomen.

RESTAURATIE HAMTOREN

De toren van de vroegere ridderstad Den Ham, het oudst monument van Vleuten, zal gerestaureerd worden. Het monument verkeert in zeer slechte staat.

Ruim twintig jaar geleden, in 1940, was de toestand van de Hamtoren al slecht. Toen werden enkele van de allernoodzakelijkste herstellingen verricht om verder verval te stuiten. De nu komende restauratie (kosten f 116.000,—) zal een grondige zijn. Zij houdt herstel in van de bekapping, de balklagen, vloeren, luiken, ramen en deuren.

De Hamtoren moet vroeger deel hebben uitgemaakt van een groot kasteel. Daarvan spreken de twee moeten van de bedaking van twee aansluitende daken, die nu hun sporen op de romp van de toren hebben achtergelaten.

De oorspronkelijke bekroning van de toren is in de loop van de tijden vervangen door een bescheiden dakje van rode pannen. Er staat nu een scheefgezakt uitkijkkamertje op met een open koepeltje.

De toren met het kasteeltje werd gebouwd door het geslacht Den Ham, dat het in 1325 overdroeg aan de graaf van Holland, of het begin van de zestiende eeuw werd het geslacht Utenham met het kasteel beleend. Door vererving kwam de bezitting in 1687 aan het geslacht Van der Borgh totdat een huwelijk in 1711 het geslacht Hackfort tot Terhorst in het bezit van Den Ham bracht. In 1837 werd mr. Willem J. Royaards eigenaar. De huidige eigenaresse is mevrouw Van Andel-Royaards.

Bezienswaardigheden in de toren zijn nog de kelder in het benedengedeelte van één der vleugels, de gotische schouwen in de toren. Het gebouw weerspiegelt fraai in het water van de nog bestaande gracht.

In de kosten van de restauratie zal het rijk tot een bedrag van zestig procent bijdragen. Het provinciebestuur verleent een subsidie van tien procent van de gemeente Vleuten-De Meern geeft 25 procent. Mevrouw Van Andel-Royaards zelf draagt de rest van de kosten.

BOEKAANKONDIGINGEN

A. E. J. Hellingman, *Uit het leven van een 150-jarige*. Utrecht, 1961.

Het notariaat timmert niet zo aan de weg en wanneer de Vereniging van Notarissen te Utrecht, waarvan notaris Hellingman de oudste superintendant is, anderhalve eeuw bestaat, verschijnt daarover nog maar een bescheiden geschrift. Toch zijn we er dankbaar voor. Men